

УДК:336.764.1

О.П. Чебанова, канд. екон. наук, старш. викладач
Українська державна академія залізничного транспорту

ІНТЕГРАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. В ринкових умовах, що характеризуються високою невизначеністю та нестабільністю зовнішнього середовища ефективне функціонування та конкурентоспроможність підприємств транспортної галузі ускладнюється наявністю широкого кола внутрішніх і зовнішніх проблем. Неефективне управління економікою України за часів незалежності перетворило її в аутсайдера глобальної економічної системи, що ускладнює інтеграцію в європейський економічний простір.

Не відповідає потребам розвитку транспортної галузі України існуюча державна політика регулювання та підтримки вітчизняного транспортного комплексу. Рівень економічного потенціалу транспортних підприємств України не забезпечує його адаптивність до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Ці обставини визначили вибір теми цієї статті.

Посилення конкурентних відносин як на світовому так і на внутрішньому транспортному ринку, стрімкий розвиток і зміна технологій, зростаюча диверсифікація транспортного бізнесу, світова фінансова криза і нестабільна політична ситуація в країні, а також ряд внутрішніх проблем підприємств залізничної галузі, таких як: погіршення стану їх техніко-технологічної бази, відсутність інвестицій на оновлення основних фондів, процеси реформування, що створюють додаткові загрози погіршення

ситуації через розбалансування існуючих зв'язків між економічними підсистемами підприємств і інші чинники висувають нові вимоги до системи управління.

Необхідність підвищення ефективності управлінської діяльності, роботи з планування і контролю та забезпечення високої обґрунтованості управлінських рішень обумовлює застосування контролінгу на підприємствах транспортної галузі.

Ефективна діяльність підприємств транспорту, що відповідає вимогам та потребам міжнародного та європейського залізничного права, запорука позитивних змін в економіці України, необхідна передумова її європейського майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання планування в різні часи підіймали у своїх працях, як іноземні, так і вітчизняні вчені: питання інтеграції в транспортному секторі економіки в умовах формування пріоритетів євроінтеграційного розвитку присвятили увагу Бакаєв О., Бараш Ю., Гурнак В., Дикань В., Кірпа Г., Костюк М., Пащенко Ю., Пшінько О., Сич Є., Юхновський І., Якименко Н. та ін. Окремі пріоритетні напрямки розвитку транспортної галузі України відповідно до міжнародних вимог щодо надійності, швидкості та безпечності перевезень розглядають Дейнека О., Ільчук В., Компанієць В., Позднякова Л., Цветов Ю., та ін. Напрямки удосконалення управління підприємствами транспортної галузі вивчають такі відомі вітчизняні вчені як: Ейтутіс Г., Гненний М., Галуза С., Зова В., Іванілов О., Кулаєв Ю., Максимов В., Мукмінова Т., Українська Л., і ін.

Незважаючи на широкий спектр питань, охоплених дослідженням, недостатньо опрацьованими як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі залишаються питання інтеграції та управління економічним потенціалом підприємств транспортної галузі України.

Формулювання цілі статті. Визначення теоретичних аспектів інтеграційних процесів в транспортній сфері, наукове обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій управління економічним потенціалом підприємств транспортної галузі України з урахуванням необхідності впровадження європейських стандартів діяльності галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток економіки знань та інноваційна трансформація економіки України вимагає таких заходів:

1) формування нової господарської парадигми: зміна ролі держави шляхом корекції загальної економічної політики; створення сучасної інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури; вдосконалення

системи освіти; забезпечення зростання інвестицій в інформаційний сектор економіки; побудова продуманої, розвиненої та дієвої інноваційної інфраструктури та розробка механізмів щодо її ефективного використання;

- 2) підвищення національної конкурентоспроможності;
- 3) реалізація структурних реформ та промислової політики;
- 4) розвиток інформаційного та гуманітарного сектору;
- 5) формування інноваційної інфраструктури та забезпечення відповідної інституційної компоненти;

Рух людей, вантажів та інформації завжди були фундаментальними компонентами людських суспільств. Прогрес суспільства дедалі більше зумовлений транспортними системами для широкого використання. Розвиток транспортних систем – це безперервне задоволення потреби щодо рухливості, підтримки економічного розвитку та участі в глобальній економіці.

Інтеграція є однією з визначальних тенденцій розвитку сучасного світу, що породжує вагомі якісні зміни.

Теоретичним підґрунтям вивчення інтеграційних процесів в транспортній галузі є встановлення сутності поняття «інтеграція», що існує в економічній теорії, теорії стратегічного менеджменту та корпоративного управління.

Визначимося з галузевою особливістю інтеграції, а саме з інтеграцією в транспортній галузі, що пропонуємо розглядати на таких рівнях:

- 1) глобальна інтеграція вітчизняної транспортної системи в світову та європейську;
- 2) інтеграція різних видів транспорту в межах країни;
- 3) інтеграція суб'єктів, що діють на ринку перевезень окремого виду транспорту.

Становлення ринкових відносин в Україні забезпечило самостійність транспортних підприємств як у формуванні їхнього потенціалу так і в управлінні ним. Діяльність будь-якого підприємства транспортної галузі направлена на досягнення певних результатів. Однак не всі досягають відповідної мети. Тому, дослідження економічних процесів на рівні підприємства, що є основною ланкою національної економіки, має ключове значення. Саме на цьому рівні управління необхідно більш глибоко розібратися, які можливості є у кожного підприємства транспортної галузі по досягненню і підтримці стійкого і ефективного розвитку економіки, тому що без вдалого управління економічним потенціалом підприємств транспортної галузі інтеграційні процеси неможливі.

Економічний потенціал, який поєднує в собі як просторові, так і часові характеристики, концентрує увагу одночасно на трьох типах зв'язків і відносин.

По – перше, він відображає минуле, тобто сукупність властивостей, накопичених системою в процесі її становлення та тих, що визначають можливість її функціонування і подальшого розвитку. У цьому сенсі поняття «економічний потенціал» фактично набуває значення «ресурс».

По – друге, він характеризує рівень практичного застосування та використання наявних можливостей. Це забезпечує поділ реалізованих і нереалізованих можливостей. У цій своїй функції поняття «економічний потенціал» частково збігається з поняттям «резерв».

По – третє, він орієнтується на розвиток. Будучи єдністю стійкого і непостійного станів, економічний потенціал містить елементи майбутнього розвитку організації в рамках пріоритетів роботи на ринку. Рівень потенціалу характеризує сучасний стан системи, обумовлений тісною взаємодією всіх трьох станів, що й відрізняє його від таких, на перший погляд, близьких понять, як «ресурс» і «резерв».

Основний зміст поняття «економічний потенціал підприємства» для підприємств транспортної галузі полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою властивих її персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи таким чином корпоративні і суспільні інтереси.

Процес управління економічним потенціалом транспортного підприємства включає декілька етапів, основними з яких є формування, використання і розвиток.

Система управління економічним потенціалом має задовольняти ряд вимог:

- забезпечувати ефективність використання застосованих ресурсів та відповідність керуючих імпульсів досягненню поставленої мети;
- визначати міру відхилення потенціалу розвитку даного підприємства від еталонного значення та комплекс заходів в розвитку існуючого потенціалу або набуття нового;
- регулювати внутрішні матеріальні, фінансові та інформаційні потоки з метою досягнення необхідного рівня потенціалу (поставленої задачі).

Однією з умов управління економічним потенціалом транспортних підприємств є необхідність ефективного функціонування підприємства. Ефективно працююче підприємство – це підприємство, що має економічний потенціал (стійкість до оновлення) в поточному періоді та

спроможне отримувати необхідний результат, що дозволяє його освоювати за певний термін закономірну кількість виробів, що будуть прийняті ринком та забезпечать виживання та розвиток підприємства (здатність до оновлення). Методичний інструментарій управління економічним потенціалом підприємств транспортної галузі включає декілька етапів, основними з яких є формування, використання і розвиток.

Результатом вивчення необхідного підґрунтя формування спільного транспортного простору за участю України став висновок щодо необхідності розвитку економічного потенціалу підприємств транспортної галузі, що є сукупністю економічних потенціалів кожного підприємства окремо (сукупність їх здатностей (компетенцій) та можливостей (ресурсів) реалізовувати основні функції та розвиватися), при взаємодії та поєднанні яких утворюється синергетичний ефект і забезпечується сталий розвиток транспортної галузі в цілому. Формується поєднанням та взаємодією економічних потенціалів суб'єктів транспортного господарства; пов'язаний прямим і зворотнім зв'язком з потенціалами сусідніх ієрархічних рівнів.

Участь України у формуванні спільного європейського транспортного простору має відбуватися на основі удосконалення системи управління економічним потенціалом транспортної галузі, що дозволить скоординувати напрями його розвитку з потребами галузі, національними та глобальними транспортними проблемами. В зв'язку з цим, буде доцільно, запропонувати принципову схему узгодження заходів управління економічним потенціалом транспортних підприємств з цілями та завданнями інтеграції транспортної системи України (в розрізі рівнів управління – загальнодержавний, галузевий, рівень суб'єктів підприємств транспорту). Адаптивне управління економічним потенціалом може розглядатися як необхідний крок до збільшення рівня конкурентоспроможності транспорту України, його адаптивності внутрішнім та зовнішнім змінам.

Висновки. Глобальна інтеграція вітчизняної транспортної системи в світову та європейську розглядається як процес поєднання функціональних можливостей транспортних систем (вітчизняної та закордонних) з метою формування спільного транспортного простору, що гарантує отримання комплексного результату для народногосподарських комплексів країн завдяки солідарній відповідальності за процеси формування та обслуговування вантажопотоків та процеси забезпечення переміщення населення на міжнародному рівні, а також спільній матеріальній зацікавленості усіх учасників інтеграційного процесу.

Інтеграцію різних видів транспорту визначено як процес поєднання в

спільний виробничий процес техніко-технологічних можливостей різних видів транспорту з метою формування Єдиної транспортної системи країни, що супроводжується загальною інформатизацією процесів та формуванням інтегрованої логістичної транспортно-розподільчої системи.

Економічний потенціал транспортного підприємства представляє собою складну, динамічну й ієрархічну стохастичну систему взаємопов'язаних елементів. Йому властиві всі риси системи: цілісність, упорядкованість, взаємозв'язок елементів, гнучкість, складність й т.ін. Розглядаючи підприємство транспорту як систему взаємозв'язків між сукупністю окремих його елементів, можна стверджувати, що економічний потенціал всієї системи дорівнює сумі його функціональних складових. Таким чином можна зробити висновок, що великого значення набуває оцінка економічного потенціалу підприємства через дослідження складових економічного потенціалу підприємства. Управління економічним потенціалом підприємств транспортної галузі здійснюється через управління його функціональними складовими. Саме тому їх виокремлення та ретельні оцінка і аналіз необхідні для реалізації управління.

Внутрішні можливості підприємств транспорту щодо участі у формуванні спільного європейського транспортного простору визначаються рівнем розвитку його економічного потенціалу, що формується за участю усіх суб'єктів галузі. Стратегічні заходи його розвитку з метою формування передумов участі в інтеграційних процесах на глобальному рівні мають бути реалізовані у найближчому майбутньому на державному, галузевому рівнях та рівні підприємств.

Важливою передумовою можливості реагування підприємств транспорту України на зміни є формування адаптивного управління його економічним потенціалом, основною метою якого є пошук шляхів забезпечення його відповідності потребам та умовам внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств транспортної галузі.

Бібліографічний список: 1. Геєц В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Герц, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с. 2. Концепція формування та розвитку мережі міжнародних транспортних коридорів на території держав Співдружності. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.iru-eapd.org/membersonly/legislation/cis/russia/research/network.htm>. 3. Орлова В.М. Роль транспорту у наближенні європейського майбутнього України / В.М. Орлова // Зб. наук. праць Київ. держ. екон.-технол. ун-ту транспорту: Серія «Економіка і управління». – 2010. – № 16. –

С. 13-21. 4. Транспорт і зв'язок України // Статистичний Збірник за 2011 рік / Державна служба статистики України. за ред. Н.С. Власенко. – К.: Вид. ТОВ «Август Трейд», 2012. – 272 с.

Чебанова О.П. Интеграция и управление экономическим потенциалом предприятий. Теоретическую и методическую основу исследования составили такие методы исследования: метод логического обобщения - для уточнения сущности понятий «интеграция», «экономический потенциал», определение их особенностей; системный анализ социально-экономического развития предприятий транспортной отрасли и проблем их интеграции в европейское транспортное пространство; абстрактно-логический метод - для теоретических обобщений и формулирование выводов исследования. Наиболее важные результаты исследования, заключаются в совершенствовании определения сущности понятия «экономический потенциал предприятий транспортной отрасли», что, в отличие от существующих, раскрывает его как совокупность экономических потенциалов субъектов транспортных предприятий области, при взаимодействии и сочетании которых образуется синергетический эффект и обеспечивается устойчивое развитие предприятий транспорта в целом, что приведет к евроинтеграции.

Chebanova O. Integration and Management of economic potential. The theoretical and methodological basis of the study were the following methods: Method logic synthesis - to clarify the nature of the concepts of "integration", "economic potential" to determine their characteristics; systematic analysis of the socio-economic development of the Transport Sector issues and their integration into the European transport area; abstract-logical method - to theoretical generalizations and drawing conclusions of the study. The most important results of the research are to improve the definition of the essence of the concept of "economic potential of the transport sector" which, unlike existing reveals it as a set of economic potential subjects of transportation of the industry, the interaction and combination of which produced a synergistic effect and ensuring sustainable development of transport enterprises as a whole, leading to integration.